

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ПОЗИЧКОВИМ КАПІТАЛОМ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Л. М. Дорохова

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Постановка проблеми. В сучасних умовах фінансово-господарська діяльність сільськогосподарських підприємств неможлива без залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел. Формування раціонального обсягу позикового капіталу підприємствами аграрної сфери є необхідним з огляду на такі особливості їх діяльності, як: сезонність; значна тривалість виробничого циклу; широке використання оренди землі; недосконалість (а у більшості випадків відсутність) механізму розширеного відтворення як власних, так і

орендованих основних засобів. Формування позикового капіталу та ефективне управління ним сприяє прискоренню руху фінансових і матеріальних ресурсів підприємства, зниженню строків окупності інвестицій, розширенню обсягів та сфери діяльності, а в кінцевому підсумку – підвищенню конкурентоспроможності та ринкової вартості підприємства.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження теоретико-методичних і практичних засад побудови обґрунтованої політики управління формуванням та ефективним використанням позикових коштів завжди було актуальним у дослідженнях економістів вітчизняних та зарубіжних економічних шкіл. Вагомим внеском у дослідження проблем теорії і практики управління капіталом підприємств та окремими його складовими стали наукові праці таких відомих українських та зарубіжних вчених, як: І. А. Бланк, М. Д. Білик, О. Є. Гудзь, Ю. Брігхем, Дж. Ван Хорн, Т. Г. Бенъ, В. А. Борисова, С. Ф. Голов, Г. Г. Кірейцев, А. М. Поддєрьогін, В. П. Савчук, О. О. Терещенко та інші. Проблемам впливу позикового капіталу на фінансову діяльність підприємства значну увагу у своїх дослідженнях приділяють В. О. Золотаренко, О. М. Запорожан [4], І. В. Бубенко [2], Л. О. Коваленко [5]. Методичні підходи до оцінки вартості позикового капіталу, застосування яких достатньою мірою сприяє кваліфікованому прийняттю управлінських рішень, досліджували В. В. Ковальов, В. Бочаров, І. Т. Балабанов, О. В. Базартінова [1], І. О. Гнеушева та ін. Пошуку шляхів формування ефективної стратегії управління позиковим капіталом підприємств з урахуванням факторів ризику присвячено публікації І. В. Міняйленко, А. В. Рибіцької [7], Т. А. Обушак, Г. Машлій [6], Н. Ю. Брюховецької [3]. Разом з тим потребують подальшої розробки наукові дослідження щодо формування політики управління позиковим капіталом підприємств аграрного сектору економіки, орієнтованої на галузеві особливості їх фінансової діяльності в напрямку забезпечення ефективності, фінансової стійкості та допустимого рівня ризиків.

Мета, об'єкт та методика дослідження. Метою дослідження є обґрунтування напрямів формування ефективної політики управління позиковим капіталом підприємств аграрного сектору економіки. Об'єктом дослідження є позиковий капітал сільськогосподарських підприємств України. Методологічним інструментарієм дослідження є системний метод наукового пізнання економічних явищ і процесів, адаптований щодо управління капіталом підприємств та окремих його складових. Для дослідження концепцій та механізму управління позиковим капіталом ними використано абстрактно-логічний метод. Для оцінки динаміки і структури позикового капіталу аграріїв використовувався статистико-математичний метод, зокрема такий його прийом, як порівняння. Метод індукції та дедукції дозволив сформулювати ключові характеристики побудови політики управління позиковими фінансовими ресурсами підприємств.

Результати дослідження. Ситуація, що склалася в останні роки щодо фінансового забезпечення у сільському господарстві, свідчить про зростання потреби в залученні позикових коштів. Так, у 2014 р. загальна вартість позикового капіталу аграрних підприємств порівняно з 2010 р. зросла на 146,3 млрд грн або у 2,8 рази, а його питома вага у структурі балансу за досліджуваний період збільшилась на 10,9 п.п., тобто спростерігається тенденція до підвищення залежності підприємств галузі від зовнішніх джерел фінансування (рис. 1).

Отже, хоча власні фінансові ресурси цих підприємств на сьогоднішній день за питомою вагою є досить значними, їх обсяги, на жаль, залишаються недостатніми для самофінансування, що зумовлює необхідність розвивати кредитні відносини та сподіватись на державну підтримку з метою формування зовнішніх джерел інвестиційної діяльності. Це зумовлює потребу в розробці спеціальної фінансової політики управління позиковим

капіталом, особливо на тих підприємствах, які використовують значний його обсяг. Така політика має бути спрямована на розширення та поліпшення якості господарської діяльності, забезпечення більш ефективного використання власного капіталу, прискорення формування різних цільових фінансових фондів, а в кінцевому рахунку – підвищення ринкової вартості підприємства.

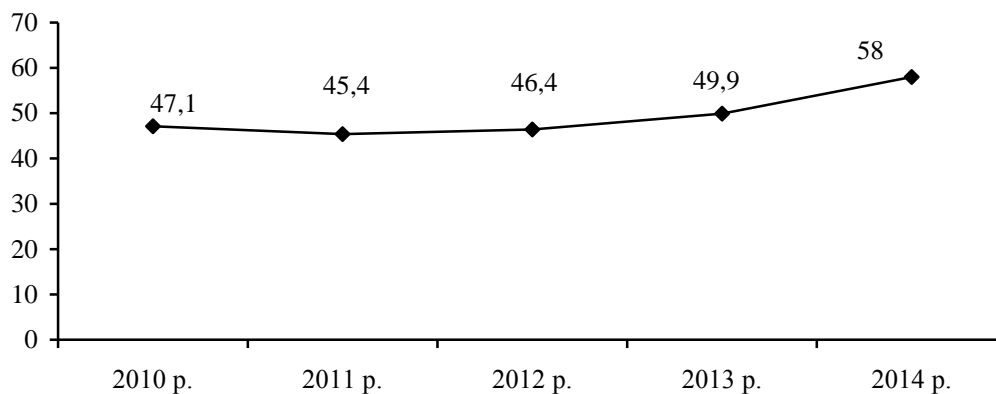

Рис. 1. Питома вага позикового капіталу в структурі джерел фінансування сільськогосподарських підприємств за 2010-2014 рр., %

Джерело: побудовано за [8]

Політика залучення позикового капіталу є частиною загальної фінансової стратегії, що полягає в забезпеченні найбільш ефективних форм і умов залучення фінансових ресурсів із різних джерел відповідно до потреб розвитку підприємства. Узагальнюючи дослідження різних науковців, процес формування обґрунтованої та ефективною політики залучення підприємством позикового капіталу доцільно представити як послідовність певних етапів (рис. 2).

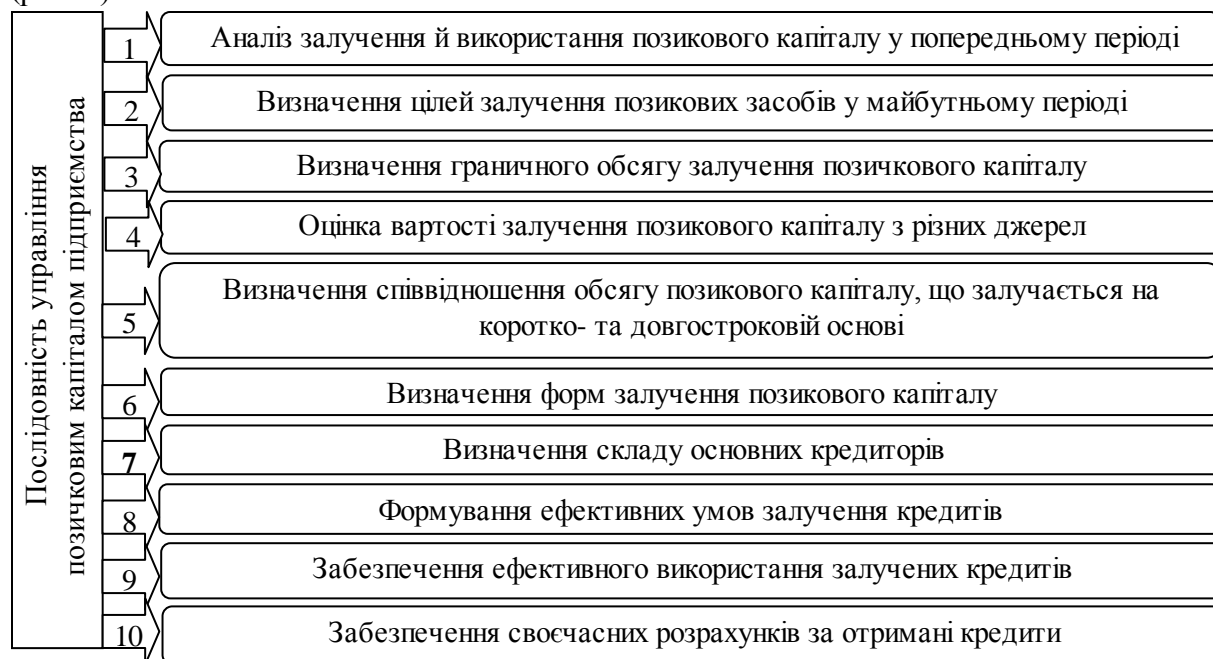

Рис. 2. Етапи управління позиковим капіталом підприємства

Метою першого (аналітичного) етапу є виявлення обсягу, складу й форм залучення позикового капіталу підприємством, а також оцінка ефективності їх використання. На даному

етапі з метою забезпечення потенційної фінансової стійкості особливу увагу аграрним підприємствам доцільно приділити оцінці співвідношення коротко- і довгострокових фінансових інструментів та їх відповідності обсягу оборотних і необоротних активів, а також вивчити склад конкретних кредиторів підприємства й умови надання ними різних форм фінансового і товарного кредитів. Поряд з цим необхідним є аналіз показників оборотності та рентабельності позикового капіталу, результати якого є основою оцінки доцільності використання позикового капіталу на підприємстві у сформованих обсягах і формах.

Основними цілями залучення позикового капіталу аграрними підприємствами є: поповнення необхідного обсягу постійної частини оборотних активів; забезпечення фінансування змінної (сезонної) складової оборотних активів; прискорення реалізації окремих реальних проектів.

Визначення граничного обсягу залучення позикового капіталу диктується двома основними умовами:

а) граничним ефектом фінансового левериджу. За цією умовою загальна сума власного капіталу підприємства визначається заздалегідь, і стосовно неї розраховується коефіцієнт фінансового левериджу (коефіцієнт фінансування), при якому його ефект буде максимальним. З урахуванням суми власного капіталу в майбутньому періоді і розрахованого коефіцієнта фінансового левериджу обчислюється граничний обсяг позикового капіталу, що забезпечує ефективне використання власного капіталу;

б) забезпеченням достатньої фінансової стійкості підприємства. Важливо, що вона повинна оцінюватися не тільки з позицій самого підприємства, але й з позицій можливих його кредиторів, що забезпечить згодом зниження вартості залучення фінансових ресурсів. Аналіз ризику залучення позикового капіталу має займати одне з визначальних місць при прийнятті фінансових рішень. З урахуванням даних вимог сільськогосподарські товаровиробники встановлюють ліміт використання позикових засобів у своїй господарській діяльності.

Оцінка вартості залучення позикового капіталу з різних джерел проводиться в розрізі різних форм позикового капіталу, що залучається підприємством із зовнішніх і внутрішніх джерел. Результати такої оцінки є основою розробки управлінських рішень щодо вибору альтернативних джерел залучення фінансових ресурсів, що забезпечують задоволення потреб підприємства у позиковому капіталі. Для сільськогосподарських підприємств, значна кількість яких є дотаційними та збитковими, дорогі джерела фінансування є недоступними, отже, доцільним може бути проведення оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Критерій максимізації рентабельності власного капіталу може використовуватись при оцінці доцільності залучення позикового капіталу для фінансування окремих інвестиційних проектів.

Визначення співвідношення обсягу позикових коштів, що залучаються на коротко- і довгостроковій основі, здійснюється в розрізі окремих цільових напрямів їх майбутнього використання. Оптимізація даного співвідношення проводиться за кожним цільовим напрямом залучення цих ресурсів на основі встановлення повного і середнього терміну використання позикового капіталу з урахуванням вартості його залучення.

Вибір форм залучення позикового капіталу (фінансовий кредит, товарний кредит тощо) підприємство здійснює виходячи з цілей та специфіки своєї господарської діяльності.

Важливе значення для забезпечення нормальних розрахунково-платіжних відносин у процесі використання підприємством позикових коштів має визначення складу основних кредиторів, серед яких перевага надається постійним постачальникам, з якими встановлені

тривалі комерційні зв'язки, а також комерційному банку, що здійснює його розрахунково-касове обслуговування.

Здійснюючи вибір умов залучення кредиту, в першу чергу доцільно обґрунтувати оптимальний термін його надання виходячи з необхідності досягти мети залучення відповідної позики, наприклад: іпотечний кредит має бути узгоджений з терміном реалізації інвестиційного проекту; товарний кредит – з періодом повної реалізації закуплених товарів тощо. Що стосується плати за кредит, перевага повинна бути віддана процентній ставці, за якої витрати щодо обслуговування боргу будуть меншими. Слід також враховувати, що в умовах інфляції для підприємства кращою є фіксована або плаваюча ставка з високим процентним періодом.

Важливим підсумковим етапом управління позиковим капіталом є забезпечення ефективного використання залучених кредитів. Критерієм такої ефективності виступають показники оборотності та рентабельності позикового капіталу.

З метою забезпечення своєчасних розрахунків з кредитною установою на підприємстві може бути створений спеціальний фонд. Сільськогосподарські підприємства повинні складати детальний бізнес-прогноз, в якому повинна відображатись наступна інформація: терміни погашення основних видів позик, кредитів, інших позикових зобов'язань; наявність заборгованості за основними видами позик, кредитів; величина ставки позики, кредиту; суми затрат по позикам і кредитам. Платежі щодо обслуговування кредитів мають бути окремо представлені у формі платіжного календаря і контролюватися у процесі моніторингу поточної фінансової діяльності підприємства.

Формування послідовної політики управління позиковим капіталом за вищезазначеними етапами надасть можливість суб'єктам господарювання аграрної сфери економіки більш раціонально використовувати запозичені ресурси, ефективно управляти ними, підвищити ступінь оперативності та обґрунтованості управлінських рішень.

Висновки. Проблема управління капіталом аграрних підприємств, в тому числі його запозиченою частиною, є складною і багатогранною у контексті необхідності оптимального поєднання платоспроможності, дохідності та ризику господарської діяльності з урахуванням специфічних для галузі особливостей кругообігу фінансових ресурсів. У процесі формування політики управління позиковим капіталом сільськогосподарські товаровиробники повинні виконувати різні завдання з огляду на протиріччя між ризиком і дохідністю: з одного боку, збільшувати обсяг залучених фінансових ресурсів для фінансування поточної та інвестиційної підприємства, а з іншого боку – забезпечувати ефективність виробництва продукції та її конкурентоздатність через їх раціональне використання. Таким чином, від ефективності управління позиковим капіталом залежить фінансовий стан підприємства і його місце в ринковому середовищі.

Список використаних джерел

1. Базартінова О. В. Методи визначення вартості позикового капіталу підприємства / О. В. Базартінова // Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку . – 2011. – С. 180-188. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sim_2011_2011_19.pdf.
2. Бубенко І. В. Оцінка впливу залучення позикових коштів на ефективність діяльності підприємства / І. В. Бубенко, В. П. Разінкова // Економіка. Управління. Інновації . – 2009. – № 2. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2009_2_5.pdf
3. Брюховецька Н. Ю. Оцінка ризику залучення позикового капіталу підприємств / Н. Ю. Брюховецька, О. В. Базартінова // Стратегія і механізми регулювання промислового

- розвитку . – 2013. – С. 22-33. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sim_2013_2013_4.pdf
4. Запорожан О. М. Залучений капітал як основна складова власного капіталу підприємства / О. М. Запорожан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ztu.edu.ua/ua/science/publishing/.../8.pdf
 5. Коваленко Л. О. Передумови використання позикового капіталу у фінансуванні інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання / Л. О. Коваленко, К. В. Мартиненко // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1 : Економіка . – 2013. – Вип. 1. – С. 142-148.
 6. Машлій Г. Модель управління капіталом підприємства та сучасні тенденції його формування / Г. Машлій, О. Мосій // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 1 (34) – С. 43–49 – (загальні проблеми економіки та суб'єктів господарювання).
 7. Рибіцька А. В. Управління капіталом підприємства на основі оптимізації структури позикового капіталу / А. В. Рибіцька // Фінансовий простір. – 2014. - № 2(14). – С. 144-148.
 8. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/fin.htm